

УДК 378.4

М. С. ГОЛОВАНЬ

**КРЕДИТНО-МОДУЛЬНА СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ ФІНАНСОВОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО
ПІДХОДУ**

Описано реалізацію компетентнісного підходу в умовах кредитно-модульної системи організації навчання майбутніх фахівців фінансового профілю в економічному вищому навчальному закладі (ВНЗ). Розкрито систему загальних та професійних компетенцій майбутніх фінансистів. Модель методичної системи складається з цільового, змістового, процесуального, організаційно-управлінського та результатно-оцінного функціональних компонентів.

Ключові слова: компетентнісний підхід, професійні компетенції, методична система, кредитно-модульна система організації навчання.

М. С. ГОЛОВАНЬ

**КРЕДИТНО-МОДУЛЬНАЯ СИСТЕМА ОРГАНИЗАЦИИ ОБУЧЕНИЯ
БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ФИНАНСОВОГО ПРОФИЛЯ В УСЛОВИЯХ
КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА**

Описана реализация компетентностного подхода в условиях кредитно-модульной системы организации обучения будущих специалистов финансового профиля в экономическом высшем учебном заведении. Цель обучения сформулирована в виде системы общих и профессиональных компетенций. Модель методической системы состоит из целевого, содержательного, процессуального, организационно-управленческого и результативно-оценочного функциональных компонентов.

Ключевые слова: компетентностный подход, профессиональные компетенции, методическая система, кредитно-модульная система организации обучения.

M. S. GOLOVAN

**CREDIT MODULE SYSTEM OF STUDIES ORGANIZATION OF FUTURE
FINANCIERS IN CONDITIONS OF COMPETENCY APPROACH**

The realization of competence approach is described in the conditions of credit-module systems of studies organization of future financiers of economic institution of higher education. The teaching purpose is formulated as a system of general and professional competency. The model of the methodical system consists of special purpose, rich in content, procession, organizationally administrative and successfully-evaluative functional components.

Keywords: competence approach, professional competency, methodical system, credit-module system organization of teaching.

Процеси глобалізації та інтеграції світової спільноти, наміри України щодо входження в Європейський освітній простір зумовили необхідність модернізації системи професійної підготовки майбутніх фахівців. Однією з передумов входження України до європейського та світового освітнього простору є запровадження в систему вищої освіти вимог Болонської декларації, спрямованої на формування загальноєвропейської системи вищої освіти із спільними фундаментальними принципами функціонування. Кредитно-модульна система організації навчального процесу, ефективність якої доведено досвідом провідних європейських і вітчизняних вищих навчальних закладів, та компетентнісний до змісту вищої освіти, вимагає суттєвих змін у підходах до формування як змісту навчання, так і його структури та організації. Особливої уваги потребує проблема розвитку професійної компетентності фахівців в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Ступінь розробленості проблеми. У контексті основних положень Болонського процесу в останні роки з'явилися праці, в яких висвітлюються: методологічні аспекти досліджуваної проблеми (І. І. Бабин, Я. Я. Болюбаш, В. В. Грубінко, В. С. Журавський, М. З. Згуровський, Ю. К. Рудавський, М. Ф. Степко, В. Д. Шинкарук); проблема модульного навчання, рейтингу та системи залікових одиниць (А. М. Алексюк, В. І. Бондар, П. І. Сікорський, А. В. Фурман, Н. І. Шиян, П. А. Юцявичене); питання організації кредитно-модульної системи навчання (Я. Я. Болюбаш, І. В. Мороз, П. І. Сікорський, О. М. Спірін, М. Ф. Степко, Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, В. Д. Шинкарук), проектування педагогічних систем і технологій професійної підготовки фахівців (В. П. Безпалько, В. В. Раєвський, І. Я. Лернер, О. В. Пехота, С. О. Сисоєва).

Проблему компетентнісного підходу у навчанні досліджували російські та українські вчені: В. А. Болотов., Н. М. Бібік, І. О. Зимня, В. В. Серіков, О. В. Овчарук, О. І. Пометун, Ю. Г. Татур, А. В. Хуторський, В. Д. Шадриков та ін. В останні роки зріс інтерес до проблеми реалізації компетентнісного підходу в умовах кредитно-модульної системи організації навчання. Зокрема, в роботах О. М. Бобонової [1], М. Ю. Кадемії та Л. П. Василевської-Скупи [4], Л. Шевченко [7] описано проектування кредитно-модульної методичної системи підготовки педагогічних кадрів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі в умовах становлення компетентнісного підходу. У роботі [3] нами побудована компетентнісна модель випускника економічного вищого навчального закладу (ВНЗ) напряму підготовки «Фінанси і кредит». Невирішеною залишається проблема реалізації компетентнісного підходу в умовах кредитно-модульної системи організації навчання майбутніх фахівців взагалі і фінансового профілю в економічному ВНЗ зокрема.

Метою статті є розкриття структури кредитно-модульно-компетентнісної моделі методичної системи навчання майбутніх фахівців фінансового профілю в економічному ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. У процесі побудови кредитно-модульної системи організації навчання майбутніх фахівців фінансового профілю в умовах компетентнісного підходу ми дотримувалися таких положень.

Компетентнісний підхід – це сукупність загальних принципів визначення цілей, добору змісту освіти, організації освітнього процесу і оцінки результатів освіти. Компетентнісний підхід означає поступову переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважною трансляцією знань, формуванням навичок на створення умов для активного набуття студентами системи компетенцій.

Компетенція – це сукупність взаємозв'язаних якостей особи (знань, умінь, способів діяльності, досвіду) і є відчуженою наперед заданою соціальною вимогою (нормою) до освітньої підготовки особи, необхідної для її якісної продуктивної діяльності в певній сфері (А. В. Хуторський [6, с. 141]). Поняття «компетенції» фіксує коло заданих ззовні цілей і способів діяльності, тобто відображує переважно соціальний бік діяльності суб'єкта. Так, у професійній діяльності компетенція суб'єкта визначається посадовими обов'язками й посадовою інструкцією, а в системі освіти – цілями навчальної діяльності суб'єкта освіти і навчальним планом.

Компетентність – це інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні якості, які обумовлюють прагнення, готовність і здатність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності [2, с. 30]. Компетентність виявляється в успішно реалізованій у діяльності компетенції і включає особисте ставлення до предмету і продукту діяльності. Поняття «компетентності» відображує внутрішній бік діяльності суб'єкта з реалізації тих цілей, які задані в понятті «компетенції». Тому ми погоджуємося з думкою Ю. М. Швалба про те, що найбільш обґрунтованим поняттям компетентності є її визначення як здатності суб'єкта до вирішення певного класу завдань [8, с.31].

Професійна компетентність – це інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі сукупність знань, умінь, досвіду, здібностей та готовності і здатності особистості діяти у складній ситуації та вирішувати професійні завдання з високим ступенем невизначеності; здатність до досягнення більш якісного результату праці, ставлення до професії як до цінності.

Перелік та зміст професійних компетенцій, якими повинен володіти майбутній фахівець фінансового профілю сформульований нами в роботі [3]. Професійні компетенції поділені на

загально-професійні у відповідності з видами діяльності і *профільно-професійні*, а для магістратури використано поняття *професійно-спеціалізовані* компетенції. *Загально-професійні* компетенції окреслюють коло здатностей особистості до теоретичного, методологічного використання теоретичних основ їх професійної діяльності. *Профільно-професійні* компетенції вказують на професійний профіль випускника, ідентифікують його професійну діяльність в конкретній предметній галузі на відповідному кваліфікаційному рівні. *Професійно-спеціалізовані* компетенції розкривають спеціалізацію магістерської освітньої програми. *Загально-професійні компетенції*: загальноекономічна, організаційна, обліково-аналітична, планово-економічна, контрольна, технологічна, навчально-методична, дослідницька, управлінська. *Профільно-професійні компетенції*: фінансово-бюджетна, податково-бюджетна, фінансово-правова, у сфері фінансів підприємств, фінансово-кредитна, страхова, у сфері фінансового ринку.

При формуванні складу і змісту компетенцій ми виходили з розуміння того, що кожна компетенція має когнітивну (знання і розуміння), діяльну (практичне й оперативне застосування знань) і мотиваційно-ціннісну (цінності як органічна частина способу сприйняття і життя з іншими людьми в соціальному контексті) і емоційно-вольову складові. Компетенції повинні бути поділені за певною ознакою на окремі групи по 5-7 компетенцій, що особливо важливо при формуванні засобів оцінювання рівня набуття компетенцій.

Оскільки компетенції фахівця обумовлені конкретними видами його професійної діяльності і переліком узагальнених завдань, для вирішення яких спеціаліст повинен актуалізувати знання, уміння та досвід діяльності, тому компетенції повинні подаватися у вигляді їх складових: знань, умінь та досвіду діяльності. Досвід діяльності відбиває рівневий характер освоєння компетенцій, тому потрібно здійснити декомпозицію компетенцій на «знання» та «уміння». Це дозволить визначити конкретний зміст дисципліни і допоможе визначити ступінь сформованості компетенції. При цьому знання та уміння повинні копіювати розпізнавальні особливості компетенції, чітко визначати необхідні для її освоєння зміст і технології.

«Мова діяльності» як результат навчання описується в категоріях професійних функцій і завдань, які повинен успішно вирішувати випускник, а «мова здатностей» описує необхідні для цього якості і властивості людини. Одна й та ж компетенція може проявлятися у розв'язанні як різних професійних завдань, так і завдань соціального й особистісного плану. У свою чергу, у процесі розв'язання конкретного завдання може проявлятися відразу кілька компетенцій.

Компетенції й задачі професійної діяльності пов'язані між собою: компетенції відбивають «внутрішні» властивості і якості (внутрішній контекст), а задачі професійної діяльності – зовнішні обставини (зовнішній контекст) і результати.

Таким чином, створення освітньо-професійної програми (ОПП) вимагає попередньої побудови матриці узгодження функцій і завдань професійної діяльності і компетенцій випускника. Наявність переліку професійних задач, в яких знаходять відображення та чи інша компетенція, власне, й дозволяє перекинути місток від компетенцій як *формалізованих цілей* вищої професійної освіти до *змісту модулів* і засобів оцінки ОПП.

Освітній модуль можна виділити шляхом групування задач, в яких проявляється одна й та ж компетенція. Тоді ці задачі й складуть змістову основу навчальних та контрольних завдань, розв'язання яких буде складати зміст даного модуля. Професійні задачі можуть бути згруповані за функціями професійної діяльності, або на основі тієї галузі знань, в рамках якої успішно вирішуються дані завдання.

Освітній модуль – це високоорганізована й адекватна структурі змісту освіти особистісно-розвивальна система психологічного, дидактичного і методичного забезпечення процесу засвоєння студентом певного компонента змодельованого соціокультурного досвіду. В освітньому модулі (табл. 1) ми виділяємо цілісну сукупність взаємопов'язаних компонентів, особистісно-розвивальний характер яких визначається спрямованістю їх змісту на розвиток потребнісно-мотиваційної, когнітивної, діяльної, ціннісно-рефлексивної та емоційно-вольової сфер особистості майбутнього фахівця.

Кожний змістовий модуль складається з таких компонентів: *специфікації модуля* (назви модуля, цілей та результатів навчання, критеріїв оцінки результатів, рівнів засвоєння, вимог до

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

об'єкту оцінювання, вхідних вимог, нормативної тривалості навчання, пояснювальної записки); *навчального матеріалу* (сукупності текстового матеріалу і дидактичних засобів його опанування); *оцінних матеріалів* (сукупності дидактичних вимірювальних засобів із встановлення рівня досягнення результатів навчання).

Опанування студентом певного змістового модуля призводить до освоєння відповідного набору компетенцій і зраховується йому у вигляді певної кількості кредитних одиниць.

Таблиця 1

Структура освітнього модуля у вимірах компонентів змісту фахової освіти

№ з/п	Зміст компонентів фахової освіти	Зміст структурних компонентів освітнього модуля	Компонент професійної компетентності	Методи формування
1.	Цілі навчання	Цільовий компонент	Потребнісно-мотиваційний	Прийоми формування та розвитку мотивів навчання
2.	Знання (система науково-професійних знань, моральних та ціннісних норм, ставлень)	Змістовий модуль	Когнітивний	Пояснювальний, ілюстративний, репродуктивний, проблемний, дослідницький
3.	Способи діяльності (уміння та навички)	Модуль формування способів діяльності	Діяльнісний	
4.	Досвід творчої та науково-дослідної діяльності	Евристичний модуль	Усі компоненти	Частково-пошуковий (евристичний), дослідницький
5.	Досвід саморегуляції засвоєння змісту освіти й духовно-морального саморозвитку	Модуль формування саморегуляції засвоєння змісту освіти й духовно-морального саморозвитку	Ціннісно-рефлексивний	Вправи у плануванні, самоорганізації навчальної роботи й поведінки, контроль і самоконтроль навчальних дій і поведінки
6.	Досвід емоційно-вольового ставлення до процесу, результату діяльності, духовних цінностей, світу в цілому	Афективно-розвивальний модуль	Емоційно-вольовий	Створення емоційно-моральних ситуацій та емоційного переживання знань і умінь

Загальна схема побудови компетентнісних моделей випускників і націлених на них ОПП полягає у розв'язанні таких взаємопов'язаних завдань: 1) виявлення переліку функцій і завдань професійної діяльності з кожного напрямку і рівня підготовки; 2) побудови та уточнення переліку компетенцій випускників; 3) узгодження між собою переліку компетенцій і переліку функцій і завдань; 4) визначення способів вимірювання компетенцій; 5) визначення нормативного значення кожної компетенції на предмет визнання її рівня достатнього для здійснення професійної діяльності.

У процесі формування та розвитку професійної компетентності будемо дотримуватися таких підходів: *компетентнісного підходу*, який передбачає створення умов для опанування комплексу професійних компетенцій в сучасному економічно нестабільному суспільстві;

акцентуванні уваги на способах і характерові дій, укріплення взаємозв'язку між мотиваційною і ціннісно-орієнтаційною складовою особистості; *діяльнісного підходу*, оскільки розвиток особи відбувається тільки в діяльності; *особистісно орієнтованого підходу* до процесу навчання, який сприяє включенню студентів у навчально-пізнавальну діяльність і зорієнтований на розвиток внутрішньої мотивації особистості, формування активної позиції студента, формування професійного інтересу, індивідуального підходу до студентів, організацію зворотного зв'язку; *аксіологічного підходу*, спрямованого на формування ціннісних орієнтацій особистості; *системного підходу*, враховуючи, що інформатична компетентність і процес її розвитку є складними системами.

Спираючись на зазначені вище положення, зафіксуємо такі вимоги щодо конструювання змісту освіти, принципів, методів і форм кредитно-модульного навчання: а) адекватність змісту освіти потребам у розвитку всіх структурних компонентів особистості студента та потребам суспільства; б) адекватність змісту освітнього модуля компонентам змісту освіти в їх діалектичній єдності; в) адекватність принципів кредитно-модульної системи організації навчання його процесуальним компонентам; г) спрямованість методу цільових орієнтацій групи методів навчання на конкретні компоненти змісту освіти; д) відповідність форм організації навчання її цілям, змісту й методам.

Кредитно-модульна система організації навчання ґрунтується на принципах порівняльної трудомісткості кредитів, кредитності, модульності, паритетності, організаційної динамічності, усвідомленої перспективи, методичного консультування, діагностичності тощо. Перелічені принципи дозволяють виділити структурні компоненти модуля в кредитно-модульній системі організації навчання, які дозволять сформувати професійну компетентність у студентів як в рамках аудиторної, так і поза аудиторної самостійної роботи: *цілі навчання*, що включають мотиваційну, когнітивну та діяльнісну складову; *інформаційне забезпечення*, що реалізується в ході навчального процесу на лекціях, семінарських та практичних заняттях, самостійній аудиторній та поза аудиторній роботі студентів; *інструментальне забезпечення*, яке включає цільову програму дій студента, рекомендації викладача щодо реалізації цільової програми дій, консультації викладача; *мотиваційне забезпечення*, спрямоване на підтримку пізнавальної мотивації студента на високому рівні; *систему контролю* за виконанням поставлених цілей, включаючи систему самоконтролю.

Цілі навчання, реалізовані крізь призму модульного підходу, дозволяють створити інформаційно-методичне й консультаційне забезпечення, яке дає можливість студенту самостійно працювати з навчальним матеріалом, використовуючи його повністю або вибираючи з нього фрагменти у відповідності зі своїми освітніми потребами.

У нашому дослідженні компонентами методичної системи є: мета, зміст, методи, засоби, організаційні форми навчання та критерії оцінювання результатів навчання.

Побудова моделі кредитно-модульно-компетентної системи навчання складається з таких завдань [5, с. 16]: визначення переліку компетенцій, які повинні бути сформовані у процесі навчання; визначення переліку модулів навчальної програми, які забезпечать формування виділених компетенцій; визначення обсягу кредитів для кожного модуля, залежно від його трудомісткості; розробки модулів.

Професійна компетентність як цільовий компонент методичної системи навчання майбутніх фахівців фінансового профілю передбачає усвідомлену мотивацію економічної діяльності: ефективне, творче й відповідальне застосування знань, умінь та досвіду діяльності у стандартних і нестандартних професійних ситуаціях; готовність до конструктивної співпраці і міжособистісного діалогу з партнером.

Змістовий компонент методичної системи передбачає реконструкцію стандартного змісту навчання з включенням до нього завдань ситуативного характеру, розв'язання яких потребує міжпредметних знань, використання інформаційних технологій; нестандартних, які вимагають уміння дослідницького пошуку економічних даних в комп'ютерних мережах, інформаційно-професійної співпраці і прогнозування соціальних наслідків професійних рішень.

Процесуальний компонент методичної системи передбачає розробку спеціальних засобів методичного забезпечення ситуацій формування професійної компетентності (різномірних завдань та навчально-методичних вказівок, мультимедійних засобів навчання, мережних

комп'ютерних засобів контролю, рейтингової оцінки навчальних досягнень, системи консультативної підтримки самостійної роботи тощо), які активізують мотиваційні та рефлексивно-творчі функції студентів у процесі навчання.

Організаційно-управлінський компонент пов'язаний з вибором системи організації навчання, форм і засобів навчання, а також з управлінням якістю освітнього процесу на кожному з етапів навчання. Засоби як компонент методичної системи включають: навчально-методичне забезпечення (розгорнуту робочу навчальну програму, курс лекцій, курс семінарських, практичних та лабораторних робіт, методичні рекомендації щодо самостійної роботи студентів), персональні комп'ютери, локальну й глобальну комп'ютерну мережу, інформаційно-комунікативне навчальне середовище. Організаційні форми: лекції, семінарські, практичні та лабораторні роботи, індивідуальні заняття, самостійну роботу. Методи навчання: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний, дослідницький, діалогічний, проектний, що стимулюють розвиток досвіду рефлексії та творчості.

Результативно-оцінний компонент відбиває вимоги до професійної підготовки студентів і пов'язаний з різноманітними формами контролю і оцінюванням рівня навчальних досягнень у процесі реалізації цілей і змісту на кожному з етапів навчання.

Логіка розгортання методичної системи формування професійної компетентності передбачає поступове зростання особистісної активності, нарощування досвіду рефлексії, комунікації і творчої діяльності студентів у процесі навчання. Динаміка зміни ситуації формування професійної компетентності студентів полягає в переході від формально засвоєних знань, умінь і навичок до їх рефлексивно-вмотивованого осягнення, від репродуктивної навчальної діяльності до проблемно-творчої, від зовнішньо-діалогічного спілкування до емоційно-ціннісного діалогу.

Функціонування побудованої методичної системи навчання буде ефективним, якщо виконані в своїй сукупності організаційні, психолого-педагогічні та дидактичні умови на всіх етапах її практичної реалізації, зокрема: формування інформатичної компетентності, буде однією з пріоритетних цілей навчання інформатики; буде здійснено добір змісту навчального матеріалу, достатнього для опанування інформатичних компетенцій, важливих для професійної діяльності майбутнього економіста; навчальний курс побудовано за модульним принципом з використанням модульно-рейтингової системи контролю; у процесі навчання використовуються методи й організаційні форми навчання, які активізують навчально-пізнавальну діяльність студентів; поетапна реалізація формування професійної компетентності майбутнього економіста передбачає розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості студента, неперервне зростання його пізнавальної активності, нарощування досвіду рефлексивної, комунікативної і творчої діяльності; буде забезпечена готовність викладача до формування професійної компетентності студента в умовах кредитно-модульної системи організації навчання.

Подальшого дослідження потребує проблема визначення критеріїв та рівнів розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців фінансового профілю у процесі навчання у вищому навчальному закладі економічного профілю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобонова Е. Н. Проектирование методической системы подготовки педагогических кадров к использованию ИКТ в обучении в условиях становления компетентностного подхода / Е. Н. Бобонова // Электронный научный журнал «Вестник Омского государственного педагогического университета». – Вып. 2007 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.omsk.edu>
2. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду / М. С. Головань // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 23–30.
3. Головань М.С. Компетентнісна модель випускника економічного ВНЗ напрямку підготовки «фінанси і кредит» / М. С. Головань // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. Збірник наукових праць. Випуск 22–23 – Харків, УПА, 2009. – С. 46–53.
4. Кадемія М. Ю. Формування ІКТ-компетентності педагога на основі кредитно-модульної системи / М. Ю. Кадемія, Л. П. Василевська-Скупа // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/soc_gum/Sitimn/2010_25/formyvannya%20ikt.pdf

5. Научные подходы к созданию образовательно-профессиональных программ на модульной основе в сфере гуманитарного образования [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ntf.vspu.ac.ru/files/_51/moduli.pdf
6. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Ученик в общеобразовательной школе. – М.: ИОСО РАО, 2002. – С. 135–157.
7. Шевченко Л. Проектування кредитно-модульно-компетентнісної моделі навчання майбутніх учителів-предметників / Л. Шевченко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / гол. ред.: Мартинюк М.Т. – Умань: ПП «Жовтий О.О.», 2010. – Ч. 3. – С. 329–338.
8. Швалб Юрій Психологічні аспекти компетентнісного підходу в освіті / Ю. Швалб // Вища школа. – 2010. – № 1. – С. 31–36.